

Savaş ve ekolojik denge

Afganistan'da, Irak'ta, Yugoslavya'da ve dünyanın pek çok yerinde olup biten savaşlar sadece insan yaşamını değil ekolojik dengeyi de altüst ediyor. Uçaklardan bırakılan bombalar bitki ve hayvan topluluklarını ciddi biçimde tehdit ediyor. Yeraltı sularına , toprağa karışan kimyasalların yanında tahrip edilmiş askeri araç ve binalardan oluşan atıklar çürüme nedir bilmiyorlar. Savaş bitiyor ama savaşın ardında bıraktığı etkiler binlerce yıl sürüyor.

İSLAMABAT'a 10 dakika mesafedeki Rawal Gölü kıyısında, dürbünüyle göle bakıp, "Kaz kafalı kuşlar nerelerdesiniz?" diye söylenen Pakistanlı doğa bilimci Masoud Anwar şaşkındır. Her yıl düzenli olarak on binlerce kaz, ördek ve farklı türden su kuşunu gözlediği ve saydığı gölün, haftalardır boş olması anlaşılır gibi değildir. Nasıl olur da kuşlar yılların alışkanlığını birdenbire değiştirip göç yolları üzerindeki bu önemli istasyonu pas geçerler?

Bir süre sonra, kaz kafalılığın kuşlardan kaynaklanmadığı ortaya çıkar, zira Pakistan'ın neredeyse tüm gölleri "kuşsuzluk" hastalığına yakalanmıştır. Pakistanlı doğa bilimcilere göre bunun tek nedeni, Afgan savaşında kuşların beslendikleri ve barındıkları sulak alanların bombalanmasıdır. Bir de buna uçaklar ve yoğun bombardıman nedeniyle hayvanların ürkmeleri ve göç yollarını değiştirmeleri eklenince, kuşlar Pakistan'a veda ederler.

"Peki, kuş sülalesi içinde bu işten en büyük kazığı kim yiyor?" diye bir soru sormaya hazırlanan meraklı okur için söyleyelim, yaşam alanları tahrip edilen tüm kuşlar ve diğer canlılar bu işten zararlı çıkıyor. Ama ille de "kim, kim?" diye ısrar ediyorsanız, küresel ölçekte nesli tehlike altında olan Sibiry turnalarının savaşın en fazla etkilenen türlerin başında geldiğini söyleyebiliriz.

Afganistan üzerinden gelip Pakistan'da kışlayan Sibirya turnaları, zaten her geçen gün sayıları azalırken, bir de bu savaş yüzünden yok olma sınırına geldiler. WWF Pakistan'dan Asheik Ahmed Khan diyor ki, "Geçen yıllarda avcılar 50'yi aşkın turna sürüleri görmeye alıştılar, oysa bu yıl en çok üç grup görüldü. Üstelik görülen gruplar da eski yıllara göre çok küçüktü".

"Körfez savaşından aklınızda ne kaldı?" diye sorarsanız; 'İki şey var ki hiç unutamam' derdim, biri savaşın canlı yayınlarla 'arkası yarın' kılığına sokulması; diğeri de yedi ay boyunca, sıırıslıklam dumanlarıyla gökyüzünü siyahlara büründüren, bombalanmış petrol kuyuları.

Gelin görün ki, bu görüntüler yayından kalktı ve biz unuttuk. Oysa nankör belleğe karşın, hayat vefakârdır, savaşları, felaketleri birbiri ardına dizer ki unutmaya fırsat bulamayalım.

Derken burnumuzun dibinde Kosova patlayıverdi, unutanlara bir acı anımsatma mahiyetinde. Kosova savaşında, pek gündeme gelmese de çevreye onarılması zor tahribatlar verildi. Sadece NATO hava saldırıları sırasında, 1200 uçak, 78 gün boyunca, toplam 25 bin uçuş yaparak on binlerce bombayı yere bıraktılar. NATO uçakları, saldırılarını her ne kadar daha önce tespit edilmiş "stratejik" hedefler üzerine (askeri alanlar ve endüstri tesisleri) yaptılarsa da, bir kısım kendini bilmez, serseri bomba, gidip Çin Elçiliği gibi ilgisiz hedeflere düştü, anımsarsınız.

Serseri bombalar bir yana, **iyi eğitim almış, akıllı bombalar** beklendiği gibi büyük endüstri tesislerinin tepelerine düştü. Örneğin Belgrad yakınında Pencevo bölgesindeki petro kimya tesisi, azot fabrikası ve rafineri ile Novi Sad'daki rafineri öncelikli hedefler arasındaydı. Bu hedefler üzerine atılan **eğitimli bombalarla** tesisler tahrip oldu, binlerce ton petrol ve azotlu bileşik kendilerini bir anda Tuna Nehri'nde buldular. Söylemeye gerek yok, sonra da Karadeniz'de.

Bin tondan fazla etilen diklorit, yine bin ton civarında hidrojen klorit karıştı Tuna'ya. Tuna Deltası'nda yapılan ölçümlerde bakır, kurşun, kadmiyum, krom gibi ağır metaller üst sınırların kat kat üzerinde ölçüldü. Bu kimyasallar elbette Tuna Deltası'ndaki tüm canlıları etkiledi.

Uçaklardan bırakılan on binlerce bomba, canlıların yaşam alanlarında fiziksel tahribat açısından elinden geleni ardına koymadı. Bu yetmezmiş gibi, kimyasal kirlenme bitki ve hayvan topluluklarını ciddi bir biçimde tehdit etmeye başladı. Tam üreme dönemlerinde bulunan yüz binlerce kuşve diğer hayvanlar Yugoslavya'dan, Tuna Deltası'na dek bu kirlilikten etkilendi. Yugoslavya'daki dokuz doğa koruma alanı ile Arnavutluk'taki bazı ulusal parklar ve mülteci kampı da bu etkinin sınırı içinde kaldı.

Bir de hiç göz önüne alınmayan tahrip edilmiş askeri araçlardan ve binalardan oluşan molozlar ve atıklar var ki, dert üstüne katmer çekiyorlar. Askeri araçlar saldırıya karşı dirençli üretildikleri için, çürüme nedir bilmiyorlar tabii. Yani ha pet şişe, ha panzer paleti.

Derken "Coni" Irak'a girdi. Benim aklıma da tabii Güney Irak'taki Mezopotamya sazlıkları (ki Orta Doğu'nun en geniş ve üretken sulak alanıdır) geldi.

Fırat ile Dicle, Irak'ın güneyinde binlerce yıldır taşar dururlar. Bu sayede de ünlü Mezopotamya sazlıkları oluşmuştur.

Tarih boyunca insanın adam olmasında önemli roller oynamış olan Mezopotamya sazlıkları, doğal işlevler ve biyolojik çeşitlilik açısından zenginliklerle dolu olmakla birlikte, kader ve kısmet açısından pek bir yoksuldur.

Fırat ve Dicle havzalarındaki suyu kullanmaya yönelik müdahaleler, binlerce yıldır bölgedeki doğal su rejimini ve sulak alan ekosistemlerini olumsuz yönde etkilemiş, sazlıkların büyük bölümü yıllar içinde kurutulmuş, tarım toprakları tuzlanmıştır. Geriye kalan tek şey sazlıkları bombalamak ve panzerlerle, tanklarla dağıtmak olmuştur ki, o da yapılmıştır (bir süre önce de İran-Irak savaşında bu konuda **başarılı girişimler**de bulunuldu ama belli ki yetmemiş).

Irak'taki Mezopotamya sazlıklarına verilecek zarar, kuşkusuz küresel biyolojik çeşitliliği de etkileyecektir. Sibiryadan Güney Afrika'ya göç eden kuşlar için sazlıklar önemli beslenme ve dinlenme alanı oluşturuyor. Yöreye özgü (endemik) pek çok memeli, sürüngen ve balık türü de sazlıklarda barınıyor. Diğer taraftan, bölgedeki yeraltı suyunu besleme ve çevreye tatlı su sağlama gibi işlevleri de var sazlıkların.

İyi de bunlar kimin umurunda? Kendini dünyanın merkezine yerleştirmiş ademoğlunun gözü görür mü kuşları, balıkları, sazlıkları? Bir gün damlasına hasret kalacağı tatlı su kaynaklarını?

Hintli ozan Tagore yaşasaydı, "Basra Körfezi'nin kıyılarında kuşlar ve çocuklar toplanır istiridye toplarlar, başlarının üstündeki uçsuz bucaksız gök hırçındır ve durmak bilmeyen bombalar serttir ..." diye başlardı yazıya.

Sonra, "yedikleri istiridyelerden zehirlenir kuşlar ve çocuklar. Deniz kahkaha ile kabarak yükselirken kumsalın gülümsemesi donuklaşır. Ölüm satan dalgalar kuşlar ve çocuklara manasız şarkılar söyler..." diye devam ederdi mutlaka.

Sunay DEMİRCAN 27/04/2004